

УДК 17.026.4:341.231.3

ЛЮДСЬКА ГІДНІСТЬ МІЖ МОРАЛЛЮ ТА ПРАВОМ

Тетяна Продан

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
філософський факультет, кафедра теорії та історії культури
вул. Університетська, 1, 79000, м. Львів, Україна,
e-mail: tetyana.nazaruk@gmail.com*

Проаналізовано феномен людської гідності з огляду компліментарності морального та правового підходів. Велика увага приділена особливостям поняття людської гідності в дискурсі прав людини. Виявлено дуальність феномену людської гідності, яка з одного боку, є підґрунтям прав людини, з іншого – контентом прав людини. Виокремлено зовнішній та внутрішній аспекти феномену гідності.

Ключові слова: людська гідність, права людини, моральні права, легальні права, егалітаризм, повага, універсалізм.

Підвищений інтерес до феномену гідності в Україні зумовлений об'єктивними історико-політичними факторами. Події Майдану 2013 – 2014 рр., які отримали назву Революції гідності, актуалізують і спонукають до комплексного осмислення феномену людської гідності в умовах становлення громадянського суспільства, проте, досі – у контексті пострадянського. Суспільні уявлення, а ще краще застосувати термін Ч. Тейлора – «суспільна уява» (social imaginary) одночасно містить взаємовиключні тези.

Дослідник пояснює термін «суспільна уява», відокремлюючи її від «суспільної теорії», оскільки «йдеться про спосіб, яким звичайні люди «уявляють» собі їхнє суспільне оточення – що часто висловлюється не в теоретичних термінах, а в образах, розповідях, легендах тощо. ... Вона втілює відчуття наших нормальних взаємних очікувань і той рід взаємного розуміння, який дає нам змогу здійснювати колективні практики. ... Це розуміння є водночас фактичним і «нормативним»: себто ми відчуваємо, як все відбувається зазвичай, але це поєднується з ідеєю того, як воно має бути та які хиби можуть зіпсувати ці спільні практики» [7, с. 156, 275].

В українському контексті доречність використання терміну «суспільна уява» стосується того, як розуміються та співіснують такі поняття: індивідуальна свобода і патерналізм; особиста свобода та колективна відповідальність; уявлення державних інститутів як єдиного знеособленого організму, що в повсякденній мові артикулюється абстрактним поняттям «влада», і нехтування своїм правом та свободою у здійсненні контролю за «владою», яка фактично представлена конкретними особами; відчуття порушення своїх прав і водночас пасивність громадян у відстоюванні їх у правовий спосіб. Саме, суспільна уява як спільне розуміння уможливує специфічні «спільні практики» та «відчуття легітимності». Це також стосується феномену гідності: як виявляє себе цей феномен у суспільній уяві, до яких суспільних практик спонукає. Відтак існує необхідність дослідження сутності феномену людської гідності на всіх рівнях суспільного життя – етичному, правовому, політичному. Є вірогідність того, що з'ясування сутності й проблематики феномену гідності за допомогою дискусійного відкритого обговорення згодом допоможе внести певну ясність, яка з академічного середовища проникне в суспільну уяву. Тоді, можливо, існування взаємовиключних тез у суспільній уяві замінить

розуміння їх у вигляді взаємного напруження, а це – вже зовсім інші суспільно-політичні наслідки.

Актуальність проблеми в глобальному академічному середовищі, в центрі якої ключове місце посідає питання людської гідності, підтверджується чисельними іноземними публікаціями, проведенням тематичних конференцій та публічних заходів.

Так, К. Маккруден виокремлює три стрижневі проблематики в сучасних дискусіях про феномен людської гідності: 1) академічна проблематика, що має на меті, завдяки дебатам у праві, філософії, історії, політиці й теології збагатити знання концепту людської гідності в кожній окремій дисципліні; 2) правова концепція гідності в контексті суду з прав людини – випробує теоретичну можливість існування правової концепції гідності як основи спільного транснаціонального правового підходу; 3) практична – стосується діалогу між вірою та розумом у контексті взаємодії державних інституцій охорони здоров'я й інституту католицької церкви* [12, с. 10 - 12]. Варто додати: стосовно останньої, обидві інституції потребують застосування теоретичного обґрунтування прав людини на засадах людської гідності. Проте результати рішень можуть мати протилежні наслідки, зокрема щодо питання евтаназії чи можливості застосування тих чи інших медичних маніпуляцій.

В українському академічному просторі останні обговорення пов'язані з потребою створення сучасного «соціально-політичного тезаурусу» для визначення «нових смислів», породжених «соціально-політичним дискурсом», який почав формуватись у 2014 р. на хвилі Революції Гідності**.

Серед останніх ґрунтовних праць, присвячених дослідженню концепту гідності, вирізняємо іноземних та українських дослідників – Дж. Валдрона (2009), Дж. Доннелі (2009), М. Лебех (2009), М. Розена (2012), О. Грищук (2007), А. Єрмоленка (2010), Л. Кадишевої (2011). Окрім того, опубліковано низку тематичних наукових статей, у котрих феномен гідності відіграє ключову роль, таких науковців, як – М. Альчук, Л. Газнюк, М. Дойчик, А. Карась, В. Малахов. З огляду на проблематику, що спостерігається в останніх дискусіях, можна стверджувати: існує не одна, а декілька концепцій людської гідності. Вони зумовлюються, по-перше тим, як визначається сутність гідності, а по-друге – в контексті котрої дисципліни обговорюється або в якій сфері життя людини виникає питання про гідність.

Мета статті: здійснити аналіз феномену людської гідності в сучасному дискурсі прав людини та дослідити особливості морального і правового обґрунтування прав людини на основі людської гідності.

Людська гідність і права людини.

Одним із ключових контекстів, в якому перебуває феномен гідності, є дискурс прав людини. У ньому найбільше простежується втілення взаємності морально-етичних та правових міркувань із проекцією на політичне життя суспільства. Людська гідність становить висхідну позицію в міжнародних документах з прав людини. Загальна декларація прав людини (1948) починається з преамбули: «Беручи до уваги, що визнання гідності, яка властива всім членам людської сім'ї, і рівних та невід'ємних, прав є основою свободи, справедливості та загального миру». Ст. 1 стверджує: «Всі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності» [4]. Міжнародні конвенції прав людини (ICCP, ICESCR, 1976) відповідно до принципів, проголошених Загальною декларацією, підтверджують: «визнання того, що всі права походять від вродженої гідності людської особи» [9;10]. Права людини і людська гідність пов'язані в контексті суперечки про статус прав людини: чи вони є моральними, чи юридичними, позаяк суперечка виникає внаслідок

невідповідності між офіційною риторикою декларацій і конвенцій щодо прав людини та реальним реагуванням на них [6, с. 59]. Важливість визначення статусу прав впливає на їхнє обґрунтування або легітимацію.

Перш ніж розглянути різницю морального чи юридичного статусу прав людини, необхідно з'ясувати структуру прав. Наприклад, Р. Алексі визначає структуру прав як нормативні відносини між трьома елементами – носієм, адресатом і предметом [1, с. 172]. Особливістю під час переліку прав людини, на думку філософа права, є те, що зазвичай згадується лише носій та предмет: «можна розглядати права людини як двосторонні відносини між носієм і предметом» [1, с. 173]. Насправді – це лише спрощена формула, уточнює Р. Алексі. Право на щось (скажімо, право на життя) спрямоване до всіх людей у державі. Отже, право як вимога має свого адресата – державу. І саме до держави адресується вимога кожної особи бути захищеною від вбивства іншими людьми. Р. Алексі доходить висновку: «Права людини на щось та відповідні зобов'язання є двома сторонами однієї медалі» [1, с. 174]. У такий спосіб права людини у філософії прав людини розглядають як взаємні зобов'язання.

Статуси моральних і легальних прав різняться в способі їхнього обґрунтування. Ш. Госепат розрізняє це так: моральні права є морально обґрунтованими вимогами, тобто в основу покладено моральний принцип (приміром, рівна повага до всіх); легальні права (позитивне право) є надані державою права на вимоги, котрі можуть бути оскаржені в суді й порушення яких може бути покаране за допомогою державних засобів примусу [3, с. 131]. Варто звернути увагу на різну мотивацію у реалізації права на практиці: у випадку моральних прав – мотивація походить із внутрішнього джерела особи; у випадку легальних прав – мотивація є зовнішнім джерелом у вигляді карної санкції з боку державних інститутів. З погляду карної санкції, моральні права – це завжди над зусилля із перспективою змінити існуючу нормативну систему, тоді як легальні права – це дія в межах існуючої нормативної системи з огляду на уникнення санкціонованого покарання.

Окрім того, позитивне право ґрунтується на нормі, що має соціальну або правову значущість [1, с. 177]. Питання значущості ще один вагомий аспект, що відрізняє моральні й легальні права. Так, значущість легальних прав обмежена членами суспільства певної правової спільноти. Моральні права, навпаки, претендують на універсальну значущість і поширюються не лише на членів певного суспільства, а на всіх людей. Власне, у такому контексті, права людини розглядають як моральні права. Отже, специфічними ознаками прав людини є: універсальність (значущі для всієї людської спільноти), егалітарність (значущі для всіх людей рівною мірою), категоричність (жодна людина не може бути їх позбавлена) [6, с. 60].

Моральне обґрунтування прав людини як взаємних зобов'язань здійснюється на основі таких головних принципів: моральна повага до всіх людей (Ш. Госепат) та вольовий момент (Г. Ломанн). За Ш. Госепатом, принцип моральної поваги до всіх людей означає, право бути рівноправним автономним членом світової спільноти людей [3, с. 132]. Право, наголошує дослідник, пов'язане зі самоповагою і стає для людини підставою для того, аби вимагати поваги до себе заради неї самої. Можемо розуміти права людини як захисний механізм проти тиранії більшості й колективних посягань на індивіда. Ще один суттєвий момент у філософії прав людини – це те, що права як взаємні зобов'язання надаються (Ш. Госепат) або встановлюються (Г. Ломанн), але не дані від природи, Бога чи моралі. Інстанцією (або авторитетом), що надає права, є самі учасники взаємних зобов'язань тою мірою, якою вони підкоряються моралі рівної та універсальної поваги до всіх [3, с. 132]. На думку Г. Ломанна, до встановлення прав причетний «вольовий момент»

– спільне рішення визнати себе носіями прав [6, с. 79]. Наголосимо, визнавати себе носієм прав із взаємністю до визнання іншого як суб'єкта прав означає поважати іншу особу. Отже, трансформація взаємних зобов'язань у взаємовизнанні моральні права становить джерело самоповаги та почуття власної гідності. Закономірним постає питання про визначення терміна «людської гідності» в дискурсі прав людини.

Проблематика визначення терміну «гідність».

Незважаючи на те, що людська гідність є фундаментальним поняттям усіх міжнародних документів з прав людини, в них відсутнє його визначення. Серед деяких науковців допускається думка, що вираз «гідність людської особи», а саме його внутрішнє значення, залишається «інтуїтивним», зумовленим переважно культурними чинниками [13, с.849]. Однак у випадку, коли буде нагода застосувати вираз в конкретній ситуації, загалом припущення про порушення людської гідності можна визнати, навіть якщо абстрактний термін не має строго визначення. Це не означає, що у моральній філософії чи філософії права не розроблено визначення поняття людської гідності. Радше навпаки: існує безліч варіацій, котрі формують не одну, а декілька концепцій гідності. З одного боку, відсутність строго визначення ускладнює процес обґрунтування прав людини на основі гідності, зокрема у міжкультурній взаємодії, з іншого – дає змогу уникнути редукції в розумінні людської особи. У такому випадку, переваг від невизначеності терміна більше ніж недоліків. Ця своєрідна недовомовленість спонукає до постійних обговорень в контексті появи нових викликів, які загрожують цілісності людського буття. Дж. Валдрон зазначає, що неясність стосовно визначення терміна людської гідності відображає багатство та компліментарність усіх аспектів значення цього багатогранного поняття [14, с. 16].

Розглядаючи права людини як моральну формулу «взаємні зобов'язання – взаємовизнання прав» спостерігаємо дуальність концепту гідності. З одного боку гідність, є основою або джерелом прав людини. Тобто, людська гідність вимагає право на щось і адресовано це право до іншого індивіда чи до державних інституцій. З іншого – визнання себе суб'єктом та носієм моральних прав є джерелом гідності. Тобто, гідність сама постає у вигляді контенту прав (змісту прав людини) – право на гідність. У документах з прав людини дуальність гідності втілюється: а) *гідність як основа* прав людини стверджує, що «права людини походять від вродженої гідності людської особи»; б) *гідність як контент* прав втілюється у забороні принижувати вроджену гідність [4; 9; 10]. Завдяки дуальності концепту гідності в дискурсі прав людини виявляється внутрішній та зовнішній аспекти гідності. Гідність як контент прав людини розкриває її внутрішній аспект: у суб'єктивному значенні – це самоповага, в об'єктивному – вимога до інших осіб або державних інституцій поважати мою гідність. Гідність як основа або підґрунтя прав людини розкриває її зовнішній аспект завдяки взаємному визнанню прав людини між особами, що повинно втілюватись у взаємній повазі.

Досліджуючи феномен гідності, ми не можемо провести чітку межу між моральним та легальним обґрунтуванням прав людини. Дуальність концепту гідності в дискурсі прав людини завжди тяжіє до спроб перевести моральні права у площину позитивного права. Це проектує питання у політичну площину: за яких політичних умов, тобто за якого політичного устрою можлива фактична реалізація прав людини з огляду на повагу людської гідності.

Права людини як моральні права втілюють «негативний» принцип – не завдавати шкоди. Такий принцип найкраще простежуємо у ліберальних концепціях державних устроїв. Тут акцентовано на мінімальному втручанні у суспільне й особисте життя

громадян з боку держави. Принциповим у державній політиці є не так забезпечення усіх певними благами, як створення відповідних умов, для самостійного здобування благ.

Права людини як позитивні права діють за іншим принципом – принципом забезпечення благ, що є обов'язковим з боку держави. У такому випадку, йдеться про соціалістичні теорії державного устрою. Хоча, це – лише граничні приклади, котрі покликані показати загальну схему взаємозв'язку моралі, права, політики. Доцільно врахувати, що і серед контенту прав існує внутрішня конкуренція між видами прав (наприклад, між ліберальними та соціальними правами). Окрім того, сама можливість звернення до прав передбачена не у всіх формах державного правління, а пріоритет певного виду прав зумовлює курс державної політики. Як стверджує Г. Ломанн: «Завжди залишається певне напруження між державно-правовими структурами та моральними вимогами, що випливають із слабких моральних прав» [6, с. 83]. Питання позитивізації прав людини має й свої недоліки. Позитивне право або державне право є значущим для усіх членів певної правової спільноти і розповсюджується лише на громадян. Тому, позитивізація морально обґрунтованих прав людини, на думку Г. Ломанна призводить до «партикуляризації сфери їх значущості».

Партикуляризація сфери значущості прав людини. Права людини і народний суверенітет зумовлюють одне одного. Історично права людини були одночасно правами громадянина. Згадаймо Декларацію прав людини і громадянина (1789), у котрій присутні розрізнення буття «національного громадянина» від буття «людини універсальної і природної» [5, с. 199]. Ю.Крістева наголошує, що поширення ідей Французької революції породило вимогу не універсальності людей, а національних прав народів. Дослідниця звертає увагу на присутній у Декларації дуалізм людина/громадянин, який вирізняє етичну та політичні сфери. Моральний зміст декларації полягає в утвердженні невід'ємних прав людини, котрими вона володіє від народження незалежно від будь-яких інших атрибутів щодо визначення людини. Природні права є додержавними правами, а громадянин – це статус людини, якого вона набуває в умовах державного утворення, що надає їй право на суспільну діяльність з метою забезпечення природних і невід'ємних прав людини. Декларація прав людини і громадянина морально обґрунтовує утворення державного союзу або національної держави. Принцип прав людини полягає в постулюванні універсальної етичної цінності – гуманізму, не плутаючи її з мінливостями історичних суспільств [5, с. 202 – 203].

Про які мінливості історичних суспільств йдеться? Можемо припустити, що визначення прав людини лише на основі громадянських прав не забезпечує захист особистості та її життя. Г. Арендт, аналізуючи причини можливості геноцидів євреїв, вірмен, а також проблеми національних меншин у проміжках між двома світовими війнами та безправ'я людей у таборах для інтернованих, називає бездержавність явищем історії ХХ ст., – коли істотно зростає кількість осіб без приналежності до певної держави [2, с.364-389]. Серед причин зростання кількості бездержавних осіб, з погляду дослідниці – було позбавлення підданих громадянства державами із тоталітарною формою правління. Як наслідок, бездержавна особа втрачала усі свої права, адже не існувало уряду чи авторитетної сили, щоби захистила ці права, й жодного інституту, який би їх гарантував. Із втратою національних прав автоматично втрачались права людини. Проблему безправ'я вчена розкриває як втрату місця у світі – вилучення зі спільноти. Такі люди позбавлені не права на свободу, а права на дію; не права думати, а права висловлювати власну думку; своїм життям вони зобов'язані благочинності, а не праву [2, с.395 – 396]. Г.Арендт вказує на потребу та можливість самовираження людини всередині суспільства, через яке людина

виокремлює себе зі собі подібних. Її дослідження засвідчили, що в наслідок цивілізаційного поступу світу, об'єднаного соціальними зв'язками, втрата громадянства позбавляє людину ставлення інших людей до неї як до людини. Оскільки саме через своє самовираження людина стає людиною, а через власні розумові здібності є не лише біологічною істотою, що потребує тільки їжу та даху над головою, то вона також – істота соціальна. Унаслідок діяльності людина долучається до світу людей, тому права, які історично називаються основними або природними, без можливості дії та самореалізації недостатні для захисту людської особистості та гідності. Коли в сучасних концепціях прав людини в основу закладають принцип рівності та взаємної поваги до всіх людей, – це спроба розширити юрисдикцію прав людини за межі державних кордонів та політичних прав участі. Філософія прав людини здатна виявити обмеженість розуміння прав людини як громадянських прав стосовно захисту людської особи та її гідності.

Нетотожність концептів людської гідності та прав людини.

Однак через близький зв'язок між гідністю та правами людини, не можна вважати гідність лише частиною ліберальної теорії. Права людини як модерний проект і людська гідність є різними концептами, котрі можуть існувати та розвиватись окремо. Р. Говард і Дж. Доннеллі вважають, що відмінність двох понять полягає в їх протилежному стосунку до суспільства. Науковці зазначають, що концепції людської гідності в їхніх соціальних і політичних аспектах виражають специфічні розуміння внутрішньої (моральної) природи та цінності людської особи із притаманним йому або їй (політичним) зв'язком зі суспільством. Натомість права людини, з їхнього погляду, є рівними й невідчужуваними правами, в строгому сенсі права, які обґрунтовують особливим способом силу вимоги проти держави, і котрі має кожна особа просто тому, що вона – людина [8, с.80]. Акцентується на тому, що концепції людської гідності можуть розвиватись поза цінностями рівності і автономії, позаяк права людини ґрунтуються на вказаних цінностях. Суспільства де вагому роль відіграє поняття людської гідності, можуть бути ієрархічними та тоталітарними. Однак, безперечно, для модерного дискурсу прав людини, гідність є тим, на чому ґрунтується рівність і свобода членів суспільства. Власне, нетотожність прав людини і людської гідності є тим, у чому виявляє себе різниця двох інтерпретацій – моральної та правової (легальної), і чому постає питання доречності позитивізації морально обґрунтованих прав людини.

Ми здійснили спробу проаналізувати феномен людської гідності в дискурсі прав людини. Зазначимо, що людська гідність і права людини органічно поєднані в концепціях прав людини. Незважаючи на міжнародне визнання ідеї прав людини на основі людської гідності, у світі спостерігаються жахливі випадки знущання та приниження гідності людської особи. Навряд чи можливо виробити універсальну концепцію людської гідності. На перший погляд, може здаватись, що формат прав людини є найвдалішим для цієї мети, позаяк переводить моральне обґрунтування людської гідності у політико-правову площину. Однак, варто зазначити, що концепція прав людини не є універсально визнаним фактом. Знову ж таки, концепт людської гідності якщо й не забезпечує вироблення узгодженого погляду стосовно розуміння прав людини, то робить свій внесок у специфічну методіку в інтерпретації та судочинстві прав людини [12, с. 11]. Відтак можемо припустити, що концепт людської гідності ефективніше зможе працювати як самостійний, ніж у зв'язці з правами людини, відкриваючи нові горизонти для подальшого розвитку проблематики в сучасних умовах глобалізації та міжкультурної взаємодії.

Не потрібно забувати, перша міжнародна Загальна декларація прав людини (1948) була прийнята не тому, що було досягнуто згоди стосовно визначення суті й змісту прав

людини, навпаки – інтерпретацій було багато і різних. Розробники першої Загальної декларації прав людини були свідомі того, що підстави й обґрунтування прав людини, навіть серед присутніх, є різні, й досягнути спільного розуміння навряд чи вдалось. Як зазначив Ж. Марітен у вступі до редакції тексту Загальної декларації, усі учасники погодились із правами, але на умовах, що ніхто не запитає їх – чому. «Це «чому» є місцем, де починається дискусія» [11, с. 1]. Власне, на переконання Ж. Марітена, метою ЮНЕСКО є практична мета – досягнути інтелектуального погодження прав на основі спільних практичних, а не спекулятивних ідей, «не визнання єдиної та однакової концепції для усього світу, а визнання певного корпусу переконань як дороговказу в діяльності» [11, с. 1]. Загальна декларація прав людини (1948) – приклад вироблення практичного консенсусу на тлі існування різних спекулятивних позицій стосовно змісту та обґрунтувань. Саме практична мета захисту людської гідності, в конкретних культурних та історичних умовах, полягає у забороні ставитись до людини як засобу у реалізації власних чи суспільних цілей.

Внаслідок дослідження феномену людської гідності в сучасному дискурсі прав людини встановлено дуальність концепту гідності. Дуальність феномену виявляється в тому, що гідність одночасно становить основу і контент прав людини. Людська гідність як підґрунтя концепції прав людини втілює принцип взаємної та рівної поваги до людської особи. Акцентовано, що поза межами дискурсу прав людини людська гідність не обов'язково є вродженою, егалітарною та універсальною ознакою людей.

* К. Маккруден виокремлює сучасну проблематику на основі дискусій на міждисциплінарній конференції 2012 р. в Оксфорді (Rhodes House), унаслідок якої видано збірку текстів «До розуміння Людської гідності» (“Understanding Human Dignity”). Особливістю конференції було залучення до дискусії про питання людської гідності учасників з різних дисциплінарних перспектив, у тому числі істориків, філософів права, суддів, політологів, теологів, філософів. Відтак у збірнику відображено різні погляди з приводу питання людської гідності, що виявляють особливості сучасного розуміння та сучасну проблематику концепту.

** «Круглий стіл» науково-теоретичного часопису Інституту філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України «Філософська думка»: «Дискурс Революції Гідності», травень 2016 р.

Список використаної літератури

1. Алексі Р. Інституціоналізація прав людини в демократичній конституційній державі/ Р.Алексі// Філософія прав людини; пер. з нім. О. Юдін. – К.: Ніка-Центр, 2008. – С. 172 – 189.
2. Арендт Х. Истоки тоталитаризма / Х.Арендт; пер. с англ. И. В. Борисовой. – М.: Центрком, 1996. – 672 с.
3. Госепат Ш. До обґрунтування соціальних прав людини / Ш.Госепат// Філософія прав людини; пер. з нім. О. Юдін. – К.: Ніка-Центр, 2008. – С. 129 – 162.
4. Загальна декларація прав людини, резолюція 217 А (III) від 10 грудня 1948 року. [Електронний ресурс] Загальна декларація прав людини. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_015
5. Крістева Ю. Сам собі чужий /Ю.Крістева; пер. з франц. З. Борисяк. – К.: Основи, 2004 – 262 с.

6. Ломанн Г. Права людини між мораллю та правом/ Г.Ломанн // Філософія прав людини; пер. з нім. О. Юдін – К.: Ніка-Центр, 2008. – С. 59-86.
7. Тейлор Ч. Секулярна доба. Книга перша. / Ч. Тейлор; пер. з англ. О. Панич – К.: Дух і літера, 2013. – 664 с.
8. Rhoda E. Howard. Human Dignity, Human Rights, and Political Regimes / Rhoda E. Howard, Jack Donnelly // The American Political Science Review. – 1986. – Vol. 80. – № 3. – P. 801 – 817.
9. International Covenant on Civil and Political Rights (1976). [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx>
10. International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (1976). [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CESCR.aspx>
11. Jacques Maritain. Introduction in Human rights: Comments and interpretations, symposium edited by UNESCO, 1948. [Electronic resource] / Jacques Maritain // Human rights. Comments and interpretations: Symposium, 25 July, 1948, Paris, France / UNESCO, – Access mode: <http://unesdoc.unesco.org/images/0015/001550/155042eb.pdf>
12. Christopher McCrudden. In Pursuit of Human Dignity: An Introduction to Current Debates / Christopher McCrudden // Understanding Human Dignity / by ed. Christopher McCrudden. – Oxford: The British Academy, 2013. – P. 1 – 58.
13. Oscar Schachter. Human dignity as a normative concept. / Oscar Schachter // American Journal of International Law. – 1983. – Vol. 77. – P. 848 – 854.
14. Jeremy Waldron. Dignity, Rank, and Rights / Jeremy Waldron. – Oxford: Oxford University press, 2009. – 155 p.

Стаття надійшла до редколегії 12.01.2017

Прийнята до друку 19.02.2017

HUMAN DIGNITY BETWEEN MORAL AND LAW

Tetyana Prodan

*Ivan Franko National University of Lviv,
Institute of Philosophy Department of theory and history of culture
Universytetska str., 1, 79000, Lviv, Ukraine
e-mail: tetyana.nazaruk@gmail.com*

In the article phenomenon of human dignity is analyzed applying the complementary of both moral and juridical approaches. Essential features of human dignity as well as its particular importance in the human rights discourse are distinguished. The duality of human dignity is defined by research: dignity as the ground of rights and dignity as the content of rights. The internal and external aspects of human dignity are defined.

Key words: human dignity, human rights, moral rights, legal rights, egalitarianism, respect, universalism.